Archive of SID.ir

ویژگی‌ها، عوامل و موانع مؤثر بر پذیرش تکافل در صنعت بیمه با رویکرد داده بنیاد

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۲۵

مرجان حبیبی*

چکیده

هدف این تحقیق، شناسایی ویژگی‌ها و مزیت‌ها، عوامل مؤثر و موانع پیش رو برای پذیرش تکافل در صنعت بیمه است. جامعه آماری پژوهش، خبرگانی هستند که به لحاظ علمی و اجرایی مرتبط با بحث تکافل کار می‌کنند. نمونه مورد نظر در این بخش از پژوهش به شیوه نمونه‌گیری گلوله‌برفی انتخاب شد. این پژوهش با بهره‌گیری از رویکرد داده بنیاد از طریق مصاحبه با خبرگان انجام پذیرفت. نتایج به‌دست‌آمده از خروجی‌ها در سه بخش زیر قابل تشریح می‌باشد: الف) ویژگی‌ها و مزیت‌ها: ویژگی مذهبی و اعتقادی، ویژگی اقتصادی، ویژگی مبتنی بر صندوق، ویژگی خیرخواهانه، نو و ابتکاری‌بودن، مبتنی بر الگوی تکافل، عدم معایب بیمه‌های متعارف، کاهش انواع هزینه‌ها، عدالت‌محور بودن؛ ب) عوامل مؤثر برای پذیرش: عوامل اعتقادی و اسلامی، عوامل اقتصادی، عوامل سیاسی- اداری، عوامل اخلاقی، عوامل فنی، قوانین و مقررات، ویژگی‌های منحصربه‌فرد تکافل، آگاهی و تبلیغات، نوع کیفیت محصول؛ ج) موانع پیش رو برای پذیرش: قوانین و مقررات، هزینه، عدم فرهنگ‌پذیری، کمبود تجربه و اطلاعات، عدم زیرساخت‌های اجرایی، نظارتی و فناوری اطلاعات، عدم اعتماد، عدم آشنایی و درک درست، عدم اقبال عمومی. با توجه به نتایج داده‌ها در سه بخش ویژگی‌ها، عوامل مؤثر و موانع پیش رو می‌توان بسترسازی مناسبی را برای تکافل و موفقیت و تحقق بیشتر این محصول جدید بیمه‌ای برداشت.

واژگان کلیدی: *بیمه تکافل، عوامل و موانع مؤثر، ویژگی‌ها.*

طبقه‌بندی JEL: M31، M49، M38.

* دانشجوی دکترای جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، کارشناس مطالعات میان‌رشته‌ای، بیمه دانا، تهران، ایران.
Email: habibi_marjan@yahoo.com.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

مقدمه

امروزه در اقتصادهای جدید، بیمه (Insurance) پس از بانکداری یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصاد شمرده می‌شود. نظام مالی اسلامی متشکل از سه حوزه کارکردی بانکداری اسلامی، بیمه اسلامی و بازار سرمایه اسلامی است که با توسعه و پیشرفت خود، به بخش مهم و اساسی در بازار مالی جهانی تبدیل شده است و به عنوان الگوی مالی جایگزین، کارا و اجرایی در مقابل نظام مالی متعارف، مورد توجه بسیار قرار گرفته‌اند (پیغامی، ۱۳۸۸، ص۹۵).

اما فعالیت‌های بیمه‌ای مسأله مهم و جدیدی است که مجادلات و مناقشات بسیاری را برانگیخته و علمای مسلمان نیز به محض معرفی این صنعت به جامعه مسلمین، دست به قلم شده و دیدگاه‌های متفاوتی را درباره مفهوم مدرن بیمه ابراز داشته‌اند. از جمله اینکه بهره‌ای که برخی از رشته‌های بیمه‌ای دریافت می‌کنند، «ربا» می‌باشد و حتی فعالیت‌هایی که شامل بهره نمی‌شوند نیز به عنوان «غرر» یا سفته‌بازی در نظر گرفته‌اند (حاجی‌علی‌اکبری و همکاران، ۱۳۹۹، ص۱۷۷).

صنعت بیمه اسلامی برای ایجاد نظام نهادهای مالی اسلامی به منظور دوری از شبهات موجود از منظر فقه اهل تسنن (ربا، غرر و قمار) الگوی تکافل را مطرح کردند که کشورهای اسلامی و حتی غیراسلامی از آن استقبال کردند. روش اسلامی مدیریت ریسک‌ها از طریق به اشتراک‌گذاشتن این خطرات از طریق سیستم شناخته‌شده‌ای به عنوان تکافل (Takaful) است (Alshammari et al, 2019, p.415). بیمه تکافل در ماهیت تعاونی و همکاری است که در آن بیمه‌گر از شرکت‌کنندگان یا مشارکت‌کنندگان در مقابل وقوع حوادث پیش‌بینی‌نشده محافظت می‌کند (Karbhari et al, 2018, p.77).

بیمه تکافل یک بخش نسبتاً جدید اما در حال رشد بخش صنعت مالی اسلامی است. با توجه به انگیزه‌ها، مهم‌ترین ویژگی که بیمه تکافل را از سایر بیمه‌های متداول متمایز می‌کند، مربوط به ماهیت قرارداد است که رابطه بین بیمه‌گزاران و شرکت بیمه را تعیین می‌کند (Khan, 2015, p.140).

تکافل در نظام مالی ایران، سابقه‌ای ندارد؛ لذا پذیرش و پیاده‌سازی آن، نیازمند مطالعه الگوهای موجود، طراحی، بومی‌سازی، شناسایی عوامل مؤثر، موانع و بررسی ویژگی‌ها و مزیت‌های آن است. از طرفی، با توجه به اینکه پذیرش آن در جمهوری اسلامی ایران باید توجیه اقتصادی داشته باشد، بر آن هستیم که با بررسی عوامل مؤثر، شناسایی موانع پیش رو

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

و بررسی مزیت‌های آن، اهمیت پذیرش تکافل در صنعت بیمه کشور در کنار نقش مهم برای ایجاد کسب‌وکار جدید در کشور پررنگ‌تر شود و گامی جدی در تحقق آن با رویکرد دانش‌بنیان در صنعت بیمه برداشته شود. در نهایت با ایجاد بیمه اسلامی به عنوان یک محصول نوظهور در بازارهای بیمه‌ای، انتظار می‌رود رشدی در سبد پرتفوی بیمه ایجاد شود.

هدف پژوهش حاضر، بررسی ویژگی‌ها، عوامل مؤثر و موانع پیش رو بر پذیرش بیمه اسلامی است.

این پژوهش در پی پاسخ‌گویی به سه سؤال اصلی با محوریت زیر می‌باشد:

۱. ویژگی‌ها و مزیت‌های تکافل نسبت به بیمه‌های متعارف چیست؟

۲. عوامل مؤثر بر پذیرش تکافل کدام‌اند؟

۳. موانع پیش رو برای پذیرش تکافل کدام‌اند؟

امروزه پس از گذشت سال‌ها از عمر و فعالیت‌های بیمه‌ای در ایران مردم ما کم‌وبیش با نام بیمه آشنا هستند و به اقتضای کار و نیازشان ممکن است از نوعی از آن استفاده کرده باشند؛ ولی باید اذعان کرد که سطح فرهنگ و آگاهی بیمه‌ای در ایران از ارتقای بایسته‌ای برخوردار نیست؛ زیرا هنوز عده‌ای از مردم ما از فواید اقتصادی و اجتماعی بیمه و مفاهیم آن یا بی‌خبرند یا آگاهی اجمالی و مبهمی دارند. فرهنگ‌سازی می‌تواند به عنوان بستر کلیدی در این امر مهم نقش‌آفرینی کند (پریزاد و شکوری،۱۴۰۰، ص۵۳).

پیشینه تحقیق

در این قسمت از مقاله، تحقیقات داخلی و خارجی مرتبط با مبحث تکافل به شرح زیر بیان می‌شود:

الف) پیشینه داخلی

محمدی مهر (۱۳۸۵) در پایان‌نامه‌ای تحت عنوان «بررسی تطبیقی نظام بیمه و تأمین اجتماعی با نظام تکافلی اسلام»، دو نظام بیمه متعارف و تکافل مصطلح (بیمه اسلامی)، تأمین اجتماعی و تکافل به معنای عام آن را مورد مقایسه قرار داده است. به تبیین ماهیت، اهمیت تعاون و تکافل در جامعه پرداخته و سازوکارهای برخی از الگوهای شرکت تکافل را به صورت کلی تشریح کرده است.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

ناطق گلستان و *غیور باغبانی* (۱۳۸٦) تحقیقی با عنوان «بررسی تحلیلی مبانی نظام بیمه تکافل در اسلام، ویژگی، اهداف و الگوها» را انجام دادند. امکان‌سنجی به‌کارگیری بیمه تکافل در جمهوری اسلامی ایران و کارکردهای بیمه رایج از جمله کنترل نقدینگی یا دارابودن ماهیت صندوق سرمایه‌گذاری که به عنوان یک مزیت رقابتی به شمار می‌آید، نهایتاً رونق اقتصادی را به بار خواهد آورد.

توحیدی‌نیا (۱۳۸٦) مقاله‌ای با عنوان «تکافل و اهمیت توجه بیشتر به آن در ایران» به ماهیت تکافل پرداخت و به این نتیجه رسید که اگرچه بیمه‌های رایج در فقه امامیه شرعی است و پرداختن به جنبه‌های نظری و کاربردی تکافل الزام شرعی ندارد؛ اما برای بهره‌مندشدن از مزایا و موقعیت مناسب این نوع بیمه در کشورهای اسلامی لازم است تکافل مورد توجه جدی‌تر متولیان قرار گیرد.

عسگری و *اسماعیلی گیوی* (۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل نظری مقایسه‌ای ساختار بیمه‌های عمر در نظام تکافلی اسلام و بیمه‌های متعارف» به مقایسه تکافل خانواده و بیمه عمر رایج از نظر منافع پرداختند.

آقامهدوی و همکاران (۱۳۸۸) در مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی الگوهای اسلامی (تکافل) مبتنی بر مضاربه از نظر سازوکارهای عملیاتی و فقهی (فقه امامیه)»، پس از بررسی تکافل عمومی و خانواده بر مبنای الگوی مضاربه از نظر فقهی به این نتیجه رسیده‌اند که گرچه تکافل بر اساس عقود معین مضاربه، هبه، قرض و وکالت طراحی شده اما با توجه به بهره‌مندی تکافل‌شوندگان در مازاد پذیره‌نویسی، این ساختار پوشش خسارات در مقایسه با بیمه متعارف با مبانی اسلام و عدالت سازگارتر بود.

سراج‌زاده (۱۳۸۸) در تحقیقی با عنوان «تحلیل نظری مقایسه‌ای بیمه متعارف و تکافل» به تبیین تکافل از منظر فقه امامیه پرداخته و از نظر مدیریتی کارکردهای بیمه و تکافل را بررسی کرده است.

رشیدی‌نژاد (۱۳۸۹) در تحقیقی به «بررسی توسعه و تعمیق بیمه در ایران و ایجاد راهکارهای جدید برای افزایش ضریب نفوذ بیمه در مناطق روستایی کشور» پرداخت. علی‌رغم بالابودن میزان ریسک و تعداد دفعات مواجهه با خطرات آن در این قشر در مقایسه با افراد ثروتمند جامعه به دلیل توان مالی اندک، امکان دسترسی به خدمات بیمه‌ای مرسوم را نداشته‌اند.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

سیدنورانی و همکاران (۱۳۹۰) تحقیقی با عنوان «تکافل، سازوکاری مناسب برای ارائه بیمه‌های خرد در مناطق روستایی ایران (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان کرمان)» انجام دادند. نتایج تجزیه‌وتحلیل نشان داد تکافل سازوکار مناسبی برای ارائه بیمه‌های خرد در مناطق روستایی ایران بوده است.

عسگری و *محمدی* (۱۳۹۲) تحقیقی با عنوان «تحلیل مقایسه‌ای الگوهای تکافل و آسیب شناسی آنها از منظر ذی‌نفعان» انجام دادند. به نظر می‌رسد با تغییرات در ساختار الگوهای مختلف تکافل هدف ما از قیمت‌گذاری عادلانه و نیز همسویی منافع ذی‌نفعان بر اساس رهبری مشارکت‌کنندگان تحقق نخواهد یافت و راهکار کاهش هزینه‌های عامل در تکافل، نزدیک‌شدن به ساختار متقابل بیمه و محدودکردن اختیارات متصدی تکافل و افزایش اختیارات مشارکت‌کنندگان و نیز همسویی منافع متصدی تکافل و مشارکت‌کنندگان است.

عسکری و *عظیم‌زاده آرانی* (۱۳۹۳) تحقیقی با عنوان «تحلیل مقایسه‌ای بیمه اتکایی و تکافل اتکایی و ارائه راهکارهایی جهت اجرایی‌کردن تکافل اتکایی در جمهوری اسلامی ایران» انجام دادند. نتایج نشان داد وجود عملیات تکافل اتکایی نیز برای شرکت‌های تکافل که عملیات بیمه را در قالب عقود اسلامی انجام می‌دهند، حیاتی است.

چهره‌گشا و *بیات* (۱۳۹۳) تحقیقی با عنوان «بررسی مقایسه‌ای بیمه‌های تکافلی از نوع مضاربه‌ای و تعاونی بر اساس مباحث حقوقی و کارایی در ایران» انجام دادند. تکافل علاوه بر اینکه اهداف شرکت‌های بیمه را تأمین می‌کند، با توجه به بهره‌مندی تکافل‌شوندگان در مازاد حاصله، با مبانی اسلام و عدالت سازگار است.

محمدی و همکاران (۱۳۹٤) در تحقیقی با عنوان «مطالعه و تحلیل تطبیقی الگوی تکافل بر اساس فقه امامیه» ضمن توجه به مزیت رقابتی تکافل نسبت به بیمه‌های متعارف همچون مشارکت در منافع و سود سرمایه‌گذاری، بیان کرده‌اند که مطالعه و ارائه الگوی شیعی تکافل بر اساس فقه امامیه ضروری و اجتناب‌ناپذیر است و به مطالعه تطبیقی الگوی تکافل بر اساس فقه امامیه پرداخته‌اند.

کیخافرزانه و همکاران (۱۳۹٤) تحقیقی با عنوان «تکافل خانواده در قالب الگوی وکالت از دیدگاه فقه امامیه، عامه و حقوق ایران» انجام دادند. بر اساس این تحقیق، الگوی وکالت در

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

تکافل خانواده به عنوان یک نهاد حقوقی کارا از جنبه اقتصادی در حقوق ایران اجرا می‌شود و به تحلیل فقهی و حقوقی نهادهای بیمه عمر و تکافل خانواده پرداخته شده است.

ساعی، الهی و نظری (۱۳۹۵) تحقیقی با عنوان «تحلیل حقوقی انواع عقود تکافل در مالزی و ایران» انجام دادند. از آنجایی که به تکافل به عنوان محصولی که در شکل‌بندی ساختار آن از عقود اسلامی استفاده می‌گردد، بررسی ساختار تکافل و توجه به منافع ذی‌نفعان به عنوان ضمانتی برای پایداری این محصول در بازار بیمه اجتناب‌ناپذیر است.

آرام و سیدامامی (۱۳۹۵) تحقیقی با عنوان «سیاست‌های فقرزدایی با محوریت تکافل اجتماعی» انجام دادند. نهادهای موضوع تکافل، از جمله خانواده، خویشاوندان، عشیره، همسایه، برادری دینی که به مثابه لایه‌های حمایتی و تأمینی پیش از دولت عمل می‌کنند، به نحوی مؤثر می‌توانند در تحقق جامعه‌ای فقرزدایی‌شده یاری‌رسان باشند.

عیسایی تفرشی و همکاران (۱۳۹۶) تحقیقی با عنوان «الگوها و ماهیت تکافل در فقه امامیه و عامه» انجام دادند. با مقایسه عقود در فقه امامیه و عامه به این نتیجه رسیدند که اولاً الگوی مضاربه محض و وقف چندان با الگوی امامیه و برخی فرق عامه مطابقت ندارد و مابقی الگوها با هر دو فقه یادشده مطابق‌اند؛ ثانیاً ماهیت عقد تکافل ترکیبی از عقد میان مشتریان و همچنین عقد میان مشتریان و شرکت تکافل است.

جلیلی و همکاران (۱۳۹۶) تحقیقی با عنوان «بررسی مبانی حقوق بازتوزیع مازاد بیمه تکافل» انجام دادند. نتایج نشان می‌دهد سودی که از فعالیت‌های بیمه‌ای نصیب مشارکت کنندگان می‌شود بر اساس گنجاندن بیمه تکافل در قالب هبه معوضه و در ماده ۱۰ قانون مدنی در دیدگاه حقوق جمهوری اسلامی ایران دارای مبنای شرعی است.

عباسچیان و همکاران (۱۳۹۸) تحقیقی با عنوان «مروری بر مبانی تکافل» انجام دادند. نتایج به‌دست‌آمده در این تحقیق نشان می‌دهد که برای گسترش صنعت تکافل باید فرهنگ‌سازی، ابتکار، خلاقیت و آموزش‌هایی از طریق همگن‌سازی و استانداردسازی الگوهای تجاری و تنظیم مقررات ذی‌ربط و نیز آموزش‌های تخصصی برای فعالان اقتصادی ایجاد شود.

حسینی و کاظمی نجف‌آبادی (۱۳۹۸) تحقیقی با عنوان «تحلیل عرضه و تقاضای خدمات تکافلی در اقتصاد اسلامی» انجام دادند. با توجه به متفاوت‌بودن ماهیت خدمات تکافلی، ارائه

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

تحلیلی درست از سازوکار عملکرد نیروهای عرضه و تقاضا و تبیین عملکرد آن، می‌تواند مسیر مدیریت و برنامه‌ریزی صحیح را در حوزه تکافل اجتماعی هموار کند.

پوراسماعیلی و برزوئی (۱۳۹۸) تحقیقی با عنوان «نقد و بررسی تکافل بر مبنای قرارداد ودیعه» انجام دادند. دو مدل تکافل مبتنی بر مضاربه و وکالت از جملهٔ مدل‌های رایج این نهاد مالی هستند که اصلاحات و تعدیل‌هایی نیز در آن صورت گرفته است؛ ولی مدل تکافل مبتنی بر قرارداد ودیعه از جملهٔ مدل‌های جدید معرفی شده است که در مقایسهٔ با دو مدل پیشین چندان فراگیر نیست.

الهی (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان «تحلیل حقوقی و فقهی عقود وقف و وکالت از نظام تکافل در مالزی و ایران» به دو عقد وقف و وکالت از الگوهای تکافل بر اساس اصول فقهی و حقوقی اشاره و نظریات فقه عامه و امامیه و حقوق ایران و مالزی در خصوص شبهات موجود در تکافل را بررسی کرده است.

حاجی علی‌اکبری و همکاران (۱۳۹۹) تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر در پیاده‌سازی بیمه اسلامی (تکافل) در سطح بیمه میهن» را انجام دادند. نتایج نشان داد از دید خبرگان امور بیمه، چهار مؤلفه بهای تمام‌شده (هزینه) ارائه خدمات بیمه‌ای، قوانین و دستورالعمل‌های ابلاغی، تحقیقات آماری و شفافیت اطلاعات ارائه‌شده در پیاده‌سازی بیمه تکافل در سطح بیمه میهن بیشترین اهمیت را دارند که مؤلفه بهای تمام‌شده بیشترین اثر مستقیم را داشته‌اند.

پریزاد و شکوری (۱۴۰۰) تحقیقی با عنوان «آسیب‌شناسی سیاستگذاری نظام بیمه تکافل در صنعت بیمه ایران و تأثیر آن بر توسعه اقتصادی جمهوری اسلامی ایران» انجام دادند. بر اساس یافته‌های این تحقیق، بیمه تکافل می‌تواند به عنوان بیمه مکمل نه جایگزین در صنعت بیمه کشور کارایی داشته باشد و در رقابت با کشورهای اروپایی و اسلامی تأثیر مثبتی بر توسعه اقتصادی ایران داشته باشد.

آرام و قانع (۱۴۰۰) تحقیقی با عنوان «شاخصه‌های اخلاق اجتماعی در رسانه با تمرکز بر نظریه تکافل اجتماعی» انجام دادند. مهم‌ترین بایسته در این حوزه عبارت‌اند از: نفی فردگرایی و ترویج فرهنگ تعاون و همیاری در بستر نهادهای موضوع تکافل، خانواده‌گرایی، خویشاوندی، حسن همجواری، همسایگی، دوستی و روابط میان مؤمنان در جامعه اسلامی

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

و بایدها و نبایدهای هر یک از آنها از جمله شاخصه‌هایی هستند که رسانه‌ها به میزان تقرب به آنها، می‌توانند مروج و مقوم اخلاق اجتماعی در جامعه باشند.

امجدی و همکاران (۱۴۰۰) تحقیقی با عنوان «مقایسه تطبیقی بهره‌وری صنعت بیمه تکافل در مقابل بیمه متعارف بر اساس روش تحلیل سلسله‌مراتبی فازی» انجام دادند. نتایج تحقیق نشان داد که بهره‌وری بیمه متعارف از بهره‌وری بیمه تکافل بیشتر بوده و در بین شاخص‌های بهره‌وری انواع بیمه، مهم‌ترین آن بازده دارایی بوده است.

حمزه و *قنبرزاده* (۱۴۰۲) تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای بیمه تکافل در ایران و اولویت‌بندی آن» انجام دادند. شاخص‌های مؤثر بر تقاضا در پنج بخش اقتصادی، اجتماعی، دموگرافیک، بازاریابی و فروش و همچنین ویژگی‌های محصول دسته‌بندی شدند.

ب) پیشینه خارجی

لوئیس (Lewis, 2003) در مقاله‌ای با عنوان «بیمهٔ اسلامی، الگوهای کسب‌وکار، ایرادات شرعی و راهکارهای پیشنهادی» به بررسی سازوکار الگوهای عملیاتی تکافل از نظر فقه اهل سنت پرداخته است.

معصوم بالله (Masum Billah, 2003) در اثری تحت عنوان **بیمه اسلامی، تکافل** ابتدا نظر علمای اسلام در مورد بیمه متعارف را تبیین نموده و پس از معرفی تکافل به صورت عملیاتی آن را تبیین کرده است.

خورشید (Khorshid, 2004) در اثری تحت عنوان **بیمه اسلامی** به بررسی تکافل و پوشش ریسک در اسلام پرداخته است.

اقبال (Iqbal, 2005) در کتابی تحت عنوان **تکافل عمومی در عمل، مدیریت ریسک در اسلام** از منظر اکچوئری، نرخ‌گذاری تکافل عمومی را بررسی و در نهایت آینده تکافل و مدیریت ریسک را تبیین نموده است.

عبیدالله (Obaidullah, 2005) در کتاب **خدمات مالی اسلامی** ضمن بررسی بیمه و برشمردن انتقادهایی به جایگزین‌های اسلامی بیمه پرداخته و در ادامه سه مدل بیمهٔ اسلامی (تکافل) یعنی تکافل مبنی بر تبرع، مضاربه و وکالت را بررسی کرده است.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

جعفر (Jaffer, 2007) در تحقیق «سازوکارهای تکافل و مدل‌های تکافل»، توسعه کسب‌وکار، موضوع توزیع مازاد، موضوعات قانونی مقررات و عملیاتی تکافل را از منظر عمل و نظر و همچنین وضعیت بازار تکافل و آینده آن، تکافل خانواده، محصولات جامع تکافل را بررسی کرده است.

اختر (Akhter, 2008) با «بررسی وضعیت تکافل بازار در دنیا و مقایسه آن با بیمه رایج» به پیش‌بینی میزان موفقیت آن در پاکستان پرداخته است و توضیحاتی را در مورد اجرای تکافل داده است. وی موضوع مازاد مقایسه تکافل اتکایی و بیمه اتکایی، بازاریابی توزیع محصولات تکافل، مدیریت دارایی‌ها در صنعت تکافل، فرصت‌ها و نقاط قوت تکافل را مورد بررسی قرار داده است.

آرچر و همکاران (۲۰۰۹) در اثری تحت عنوان «تکافل، بیمه اسلامی، مفاهیم و مباحث قانونی» به بررسی و معرفی تکافل از منظرهای مختلف و با رویکرد تطبیقی با بیمه متعارف پرداختند و مدل‌های مختلف تکافل را تشریح کردند.

آکوب (۲۰۰۹) در مقاله‌ای با عنوان «بیمه اتکایی و تکافل اتکایی» ابتدا به معرفی بیمه اتکایی و قراردادهای مورد استفاده پرداختند و سپس مدل‌های مورد استفاده در تکافل اتکایی را مطرح کردند.

یوسف و همکاران (Yusof & et al, 2011) در کتاب خود تحت عنوان **بنیان‌های تکافل**، تکافل عمومی، خانواده و مسائل کاربردی و عملیاتی را مطرح نموده‌اند. مسائل مربوط به اداره شرکت‌های تکافل، کفایت سرمایه و سرمایه‌گذاری در تکافل نیز مورد بررسی قرار گرفته است.

ناصر و *جمیل* (Naser & Jamil, 2011) در اثری تحت عنوان **تکافل راهنمای مطالعه** بنیان‌های شرعی تکافل، تکافل عمومی، خانواده و تکافل درمان را بررسی نمودند و اصول آن را تشریح کرده‌اند.

ذوالکفلی و همکاران (Zalkifli & et al, 2012) در کتاب **کاربردهای اصلی تکافل، سطح مقدماتی برای کاربران** به موضوعاتی چون درمان تکافل عمومی، خانواده، سرمایه‌گذاری مرتبط با تکافل، ریسک و مقایسه بیمه متعارف و تکافل پرداخته‌اند.

کمیل و *مت‌نور* (Kamil & Mat Nor, 2014) در پژوهشی با عنوان «عوامل مؤثر در پذیرش بیمه تکافل بیشتر از بیمه‌های متعارف در مالزی» نشان داده‌اند که دین، آگاهی، ترویج تکافل و مزایای تکافل ازجمله عوامل مؤثر بر پذیرش تکافل است.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

ابوحسن و همکاران (Abu Hassana, 2014) پژوهشی با عنوان «عوامل تعیین‌کننده وفاداری مشتری در صنعت تکافل مالزی» انجام دادند. تفاوت‌های فرهنگی، مدیریت ارتباط با مشتری و رضایت به عنوان عوامل مهم و تعیین‌کننده در وفاداری مشتریان شناخته شدند.

شبیق و *حسن* (Shabiq & Hassan, 2016) در پژوهشی «عوامل مؤثر بر پذیرش بیمه تکافل در مالدیو» را مورد بررسی قرار داده و طی آن آگاهی، مزیت نسبی، سازگاری، تأثیرات اجتماعی و نگرش‌ها را به عنوان عوامل مؤثر بر پذیرش بیمه تکافل مطرح نموده‌اند.

اختر و *خان* (Akhter & Khan, 2017) در تحقیقی با عنوان «عوامل تعیین‌کننده تقاضای بیمه تکافل و متعارف» نشان داده‌اند که درآمد، تورم، توسعه مالی و شهرنشینی بر تقاضای بیمه تکافل تأثیر دارد.

در جمع‌بندی پژوهش‌های صورت‌گرفته در حوزه تکافل با توجه به جست‌وجو و بررسی انجام‌شده، می‌توان به چند دسته تقسیم‌بندی نمود: دسته اول از کارهای انجام‌شده به مقایسه بیمه‌های متعارف و تکافل می‌پردازد؛ دسته دوم به بررسی بحث تکافل از منظر فقه امامیه و عامه پرداخته و آن را مورد بررسی قرار داده است؛ دسته سوم به عوامل مؤثر در پیاده‌سازی آن توجه کرده‌اند؛ دسته چهارم به نقد رویکردهای آن پرداخته‌اند؛ دسته پنجم برخی بازارهای مخصوص در حوزه تکافل و کشورهای پیشرو در این امر را مورد واکاوی قرار دادند؛ دسته ششم مفاهیم، الگوها و کاربردهای آن را مورد توجه قرار داده‌اند؛ دسته هفتم الگوهای شش گانه و مدل‌های رایج آن را تحقیق و مزایای و معایب آنها را بررسی کردند؛ اما در حوزه عوامل مؤثر و موانع پیش رو بر پذیرش تکافل تحقیقات جامع و گسترده‌ای به چشم نمی خورد؛ ازاین‌رو این تحقیق برای پرکردن این خلأ تحقیقاتی به بررسی ویژگی‌ها، شناسایی عوامل مؤثر و موانع پیش رو بر پذیرش تکافل روی می‌آورد تا بتواند به پررنگ‌ترشدن این محصول بیمه اسلامی بیش از گذشته کمک شایانی کند.

تعریف مفاهیم

در این قسمت به تعریف مفاهیم مهم پرداخته می‌شود.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

بیمه اسلامی (تکافل)

واژه تکافل در قرآن و سنت از واژه عربی «کفالت» گرفته شده است و به معنای ضمانت مشترک می‌باشد که هدف آن نیز مشارکت و یاری دوجانبه میان اعضا و گروه مشخصی می‌باشد. در کتاب **المنجد** واژه تکافل به معنای «ضمانت متقابل» آمده است. تکافل نظامی است که مبتنی بر اصل کمک متقابل (تعاون) و همکاری داوطلبانه (تبرع) است و در آن ریسک داوطلبانه و به صورت اشتراکی بین مشارکت‌کنندگان تسهیم می‌شود. از طریق پرداخت هبه داوطلبانه و تعریف روشن نوع خسارت، نااطمینانی (غرر) و پذیرش ریسک مفرط (میسر) از قرارداد حذف می‌شود (عسگری، ۱۳۹۸، ص٦٥).

خاستگاه و چگونگی پیدایش تکافل

اگرچه بیان زمان دقیق و قطعی آغاز فعالیت‌های بیمه‌ای در تاریخ اسلام مشخص نیست، اما بر اساس ماهیت قرارداد بیمه امروزی می‌توان چنین استنباط کرد که فعالیت‌های بیمه‌ای از پیش از ظهور پیامبر اسلام ﷺ در عربستان شناخته شده است و از آن زمان تا آغاز قرن نوزدهم تدریجاً توسعه یافته‌اند. در این زمان وکیلی حنفی به نام *ابن‌عابدین* (Abedin) (١٧٨٤–١٨٣٦م) اولین دانشمند مسلمانی بود که به بررسی معنا، مفهوم و مبنای قانونی قرارداد بیمه پرداخت و امروزه شاهد تأسیس و فعالیت شرکت‌های بیمه اسلامی متعددی در کشورهای مسلمان و غیرمسلمان هستیم (پریزاد و شکوری،١٤٠٠، ص٨٩).

ویژگی‌های تکافل

این نظام بیمه‌ای دارای مشخصه‌های ذیل می‌باشد:

۱. بیمه‌گزاران آن، برای مصلحت جمع بین خودشان به‌طور فعال همکاری می‌کنند؛
۲. هر بیمه‌گزار در پیروی از اصول منافع مشترک برای کمک به آنهایی که به مساعدت نیاز دارند، حق بیمه را پرداخت می‌کند؛
۳. سرشکن‌کردن خسارت‌ها و توزیع مسئولیت بر اساس نظام صندوق مشترک صورت می‌پذیرد؛
٤. هدف از این بیمه کسب سود بی‌مورد به هزینه افراد دیگر نیست؛
٥. اجماع فقهای سنی بر شرعی‌بودن آن است؛

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

٦. تکافل نسبت به بیمه متعارف با اصول و ارزش‌های اسلامی چون تعدیل ثروت، تداول ثروت، رفاه عمومی، جلوگیری از استثمار و ارتقای روح اخوت همخوانی بیشتری دارد؛
٧. تکافل هماهنگی و همخوانی بسیار زیادی با سایر حوزه‌های مالی اسلامی دارد. به عنوان مثال هم در بانکداری اسلامی و هم در تکافل از سازوکارهای عقود مضاربه و مشارکت بهره گرفته می‌شود؛
٨. تکافل مورد توجه اکثریت اهل تسنن است و لذا وسیله‌ای برای ارتقای سطح مناسبات میان شیعیان و اهل تسنن است؛
٩. یکی از اصول بیمه‌ای تکافل تقسیم سود حاصله از فعالیت‌های شرکت به بیمه‌گزاران خود است به این صورت که در پایان سال سود اضافی خالص در میان بیمه‌گزاران آنها توزیع می‌شود (عباسچیان، ١٣٩٨، ص١٣٤).

اقسام تکافل و الگوهای رایج آن

فعالیت‌های شرکت تکافل به دو دسته تقسیم می‌شود: تکافل خانواده و عمومی. تکافل خانواده یا عمر یا تکافل زندگی دقیقاً همان نوع پوشش بیمه عمر یا بیمه زندگی است و تکافل عمومی نیز همان پوشش بیمه عمومی را ارائه می‌دهد. امروزه مشهورترین الگوهای تکافل، الگوی عاملیت (وکالت)، الگوی تقسیم سود (مضاربه)، یا الگوی مرکب از هر دو (الگوی مختلط) هستند. الگوی چهارمی نیز با عنوان وقف (الگوی اعطا) در پاکستان وجود دارد (Ho & Staib, 2008, p.25).

تفاوت تکافل و بیمه متعارف

مهم‌ترین تفاوت‌های بیمه متعارف و تکافل را می‌توان در موارد زیر بیان کرد:

الف) در قرارداد تکافل، شرکت تکافل به عنوان بیمه‌گر فعالیت نمی‌کند و رابطهٔ بیمه‌گر ـ بیمه‌گزاری میان طرفین وجود ندارد، بلکه شرکت تکافل و بیمه‌گزاران با یکدیگر مشارکت می‌کنند و شرکت تکافل، شریکی است که به وکالت از سایر شرکا و یا به عنوان عامل، سرمایه یا وجوه واریزی بیمه‌گزاران را اداره و سرمایه‌گذاری می‌کند (Pasha & Hussain, 2013, p.22).

ب) در قرارداد تکافل، شرکت تکافل به عنوان وکیل، عامل و یا امین، موظف است وجوه واریزی بیمه‌گزاران را در پروژه‌های مشروع سرمایه‌گذاری کند و بر اساس قرارداد، اجرت دریافت

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

خواهد کرد و سود مازاد ناشی از سرمایه‌گذاری و یا مازاد پس از جبران خسارت بر اساس قرارداد تقسیم خواهد شد؛ درحالی‌که در بیمه مازاد نیز به بیمه‌گر تعلق دارد (Dusuki, 2011, p.20).

مبانی نظری

در این بخش به نظریه حوزه تعاون و اقتصاد تعاونی به‌طور مختصر اشاره می‌شود. بدین منظور که تکافل هم نوعی صندوق تعاونی است و مبتنی بر مشارکت اعضایی که عضو آن هستند. در نتیجه تمامی مشارکت و اتفاقاتی که در این صندوق می‌افتد مبتنی بر تسهیم و تعاون بین اعضا می‌باشد. می‌توان از این نظریه به عنوان یکی از نظریات پایه در علم اقتصاد و در حوزه تکافل استفاده کرد.

اقتصاد تعاونی را می‌توان به عنوان یک نظام اقتصادی تعریف کرد که بر اساس مالکیت مشترک و مدیریت دموکراتیک توسط اعضای آن شکل می‌گیرد. در این نظام، اعضای تعاونی با مشارکت در سرمایه و مدیریت، از خدمات و محصولات آن بهره‌مند می‌شوند.

در مجموع، سه مکتب فکری در نظریات تعاون به چشم می‌خورد:

۱. مکتب تعاونی سوسیالیستی: این مکتب را سوسیالیست‌ها طرح کردند و درحالی‌که هدف غایی آنها سوسیالیزم بود، توسعه تعاونی‌ها را به صورت وسیله‌ای برای انتقال از سرمایه‌داری به سوسیالیسم مطرح می‌کردند.

۲. مکتب تعاونی مشترک‌المنافع: این مکتب یک نظام تعاونی را در زمینهٔ مصرف که تمام اقتصاد را در برگیرد و جانشین نظام سرمایه‌داری شود، مطرح می‌کردند. این مکتب را افرادی چون *شارل ژید* در فرانسه و *تی دبلیو. مرسر* در انگلستان رهبری و هدایت می‌کردند. این مکتب به نام «مکتب نیم» که نام یکی از شهرهای جنوبی فرانسه و زادگاه *شارل ژید* است نامیده شده است.

۳. مکتب ضابطهٔ رقابتی: این مکتب را افرادی چون *ژرژفوکه* و *لاوکز* مطرح کردند. آنها معتقد بودند که تعاونی‌ها فقط وسیله‌ای برای جلوگیری از مفاسد نظام سرمایه‌داری تلقی می‌شوند. آنها می‌گویند: موانع بسیاری از جمله دولت نمی‌گذارند تعاونی‌های مصرف، جایگزین کامل سرمایه‌داری شوند. او همچنین اضافه می‌کند که نهضت تعاون اصل شایستگی

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

دریافت پاداش را برای سرمایه قبول دارد؛ ولی انگیزهٔ سودجویی که نمایندهٔ سود بی‌حد برای سرمایه است را رد می‌کند (کاسلمان، ۱۳٤۸، ص۱۲-۱۷).

در مدل تعاونی پیشنهادشده همه اعضا بدون توجه به میزان سهم هر یک، یک رأی داشتند؛ بنابراین یک برابری دموکراتیک را پوشش می‌داد؛ ولی از نظر میزان برخورداری از منافع ناشی از کار به میزان همکاری با سیستم تعاونی وابسته بود؛ مثلاً تعاونی‌های مصرف میزان سود را بسته به میزان خرید بین اعضا تقسیم می‌کردند یا سایر تعاونی‌های تولیدی عملاً بسته به میزان تأثیر در تولید، محصول نهایی را تقسیم می‌کردند؛ با این تفاوت که یک حداقل ممکن را برای هر عضو در نظر می‌گرفتند (سبحانی و همکاران، ۱۳۹۹، ص۱۰۹).

از دیدگاه قانونگذار، اهمیت تعاون در اقتصاد جمهوری اسلامی از این جهت بوده که عامل و ابزاری برای رسیدن به رشد پایدار، همراه با حفظ کرامت و منزلت انسانی افراد و همچنین تحقّق عدالت اقتصادی تلقّی شده است. یکی از ابزارهای بسیار مهم گسترش تعاونی‌ها در جامعه، کار فرهنگی است؛ یعنی ابتدا باید بینش و تفکر مردم را دربارهٔ این موضوع آماده کرد تا به‌آسانی مورد پذیرش قرار گیرد. امروز نیز از اهم امور این است که دولت و همهٔ نهادهای مسئول نظام و همهٔ آحاد مردم که اهمیت مسئلهٔ تعاون را درک می‌کنند، با ایجاد و گسترش این روحیه، سرمایهٔ اجتماعی مورد نیاز در این زمینه را پدید آورند و این امری دست‌یافتنی است (خنیفر و حسینی‌فرد، ۱۳۹۲، ص۷۹).

تکافل در اصطلاح در حوزه پوشش ریسک به معنی الگویی جمعی از توافق جمعی میان گروهی از افراد شرکت‌کنندگان در برابر زیان و یا خسارتی است که ممکن است به هر یک از افراد وارد شود. اعضای گروه توافق می‌کنند جبران خسارتی را که ممکن است از طریق بلایای طبیعی و یا ... به هر یک از آنها وارد شود بر عهده بگیرند و ضمانت کنند (احمدبن فارس، ۱٤۰٤ق، ص۱۸۸).

کفالت همگانی به این معناست که افراد اجتماع نسبت به یکدیگر مسئولیت متقابلی دارند که در قبال آن باید پاسخگو باشند. به موجب این اصل مسلمانان جهان کفالت یکدیگر را بر عهده داشته و اسلام در حدود امکانات آن را فریضه‌ای مثل سایر فرایض و لازم‌الاجرا دانسته است. این امر در حقیقت حاکی از وظیفه دولت، در ملزم‌نمودن به رعایت تکالیف قانونی

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

است. دولت در سازمان جامعه اسلامی، ضامن اجرای احکام امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر بوده و نیز مسئول صحت اجرای مقررات است (نزیه حماد، ۱٤۲۹ق، ص۱٤۸).

وظیفه دولت در تأمین سطح زندگی مناسب برای افراد صرفاً مستند و محدود به اصل اول عدالت‌محوری نیست؛ زیرا همچنان که پیش‌تر نیز اشاره شد، اصل دیگری هم به عنوان سهیم بودن جامعه در اموال و درآمدهای دولتی ناشی از ضمان اعاله شناخته شده است که به موجب این حق، دولت مستقیماً و رأساً وظیفه دارد سطح زندگی مناسبی برای کسانی که عرفاً به این حد از رفاه مادی نرسیده‌اند، فراهم کند (کاظمی نجف‌آبادی و حسینی، ۱٤۰۳، ص٤٥).

از سویی در یک جامعه اسلامی که مبتنی بر اخلاق و همکاری و تعامل و روحیه حق‌طلبی و عدالت‌خواهی نسبت به همنوع است در صورت بروز مشکل به‌ویژه در حوزه اقتصادی هم مردم و هم دولت اسلامی بر خود وظیفه می‌دانند که خسارت وارده را بر افراد جبران و تأمین کنند؛ ازاین‌رو در تکافل صندوق‌هایی تعبیه می‌شود تا همه اعضا در آن مشارکت داشته باشند و در صورت بروز خسارت از محل این صندوق تأمین شود. از سویی عقل و مبانی دینی در یک جامعه اسلامی حکم می‌کند که در صورت بروز حادثه و یا حتی یک قدم قبل از آن در حوزه پیشگیری نیازمند تدابیر و اقدامات خاصی در این زمینه هستیم. یکی از راه‌حل‌های مهم جبران در این حوزه وجود بیمه‌ای متعارف که شیعه بر آن اتفاق‌نظر دارد است و از سویی بیمه تکافل برای اهل تسنن که بیمه متعارف را به دلیل جنبه غرری و ربا حرام می‌دانند، الزام می‌گردد. حکومت و دولت با مشارکت با هم مردم را تشویق می‌کنند تا بنا بر صلاحدید و نیاز یکی از انواع بیمه‌ها (متعارف یا تکافل) را انتخاب کنند و متناسب با آن نیاز خویش را در صورت بروز حوادث تأمین کنند. اهمیت اصل کفالت در حدی است که آیت‌الله *صدر* وظیفه و مسئولیت مشترک همه افراد جامعه اسلامی نسبت به تأمین نیازهای ضروری همدیگر می‌داند؛ همچنین ایشان دولت را موظف می‌داند در صورت نیاز و وجود مشکلات معیشتی و ... برای برخی از افراد جامعه، با کمک مردم به اقامه تکافل اجتماعی در جامعه همت گمارند. مسئولیت دولت در تأمین اجتماعی در کنار مسئولیت متقابل همگانی امت اسلامی محدود به مسلمانان نیست؛ لذا افرادی که در قلمرو محدوده جامعه اسلامی زندگی می‌کنند و دچار بیماری و ازکارافتادگی می‌شوند، هزینه‌شان از بیت‌المال تأمین می‌شود (الصدر، ۱٤۱۷ق، ص٦٦۲).

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

مواد و روش‌ها

این پژوهش از نظر هدف در دسته پژوهش‌های توسعه‌ای - کاربردی است که با استفاده از راهبرد پژوهش‌های کیفی و پارادایم تفسیری و از طریق رویکرد استقرائی، مفاهیم اصلی را بررسی کرده است. البته دلیل به‌کارگیری این روش، ضعف در پیشینه نظری و تجربی تحقیق و عدم اجماع محققان است. به منظور پاسخ به سؤالات تحقیق از روش نظریه داده بنیاد استفاده شده است.

گراندد تئوری (داده بنیاد) (Granded Theory)

روش نظریه داده بنیاد به عنوان روش تحقیق این مطالعه در نظر گرفته شده است. این نظریه، روشی مدرن را برای مطالعه ارائه می‌دهد که بر مبنای آن، فرضیه‌ای از پیش آماده، آزمون نمی‌شود؛ بلکه فرایند تحقیق از یک سؤال آغاز شده و به دنبال کشف فرضیه‌ای کارآمد است.

بر اساس ماهیت پژوهش‌های مبتنی بر نظریه داده بنیاد، سؤال کلی نقطه آغاز تحقیق است. در این پژوهش با توجه به ملاک‌های تعیین اعتبار پژوهش‌های کیفی تلاش شد اعتبار یافته‌های کیفی از طریق مصاحبه با افراد متخصص تکافل، اساتید دانشگاه، اسناد مکتوب، کلیپ‌های صوتی و تصویری پژوهشکده بیمه، سمینارها و سخنرانی‌های علمی حوزه تکافل توسط پژوهشکده صورت گیرد.

جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و حجم نمونه

جامعه آماری پژوهش، خبرگانی هستند که به لحاظ علمی و اجرایی مرتبط با بحث تکافل کار می‌کنند. نمونه مورد نظر در این بخش از پژوهش به شیوه نمونه‌گیری گلوله‌برفی (Snowball sampling) انتخاب شد. این یک تکنیک نمونه‌گیری است که در آن افراد موجود برای استخدام نمونه‌های مورد نیاز برای یک مطالعه تحقیقاتی ارجاع می‌دهند. (کرسول، ۱۴۰۰، ص۱۵۲).

با توجه به اینکه در نظریه داده بنیاد، داده‌ها از طریق مصاحبه گردآوری می‌شوند، به منظور دستیابی به اطلاعات عمیق‌تر، مصاحبه‌شوندگان به دو طیف خبرگان علمی و خبرگان اجرایی طبقه‌بندی شدند. بدین منظور افراد مرتبط با بحث تکافل و همچنین اساتید (مدیریت، اقتصاد و بیمه) که کار پژوهشی در حوزه تکافل داشتند و جزو کارگروه تکافل

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

پژوهشکده هستند به عنوان خبرگـان علمـی و هم به عنوان افراد مطلع و آگاه در جامعه مورد مصـاحبه در نظـر گرفته شد. بدین صورت که انطباق معیارهای فوق با خبرگان از طریق تشخیص استادان مسلط در حوزه نظری موضوع و همچنین در مواردی به تشخیص پژوهشگر صورت گرفته است.

حجم نمونه نیز بر اساس اشباع نظری تعیین شد. بدین منظور در مجموع ۱۳ مصاحبه انجام شد که ۱۱ نفر از آن مرد و ۲ نفر زن بودند. برای هر مصاحبه ۳۰ دقیقه زمان در نظر گرفته شد. مصاحبه با مدیران ارشد بیمه‌ای، بیمه مرکزی، پژوهشکده بیمه، اعضای هیئت علمی دانشگاه و اعضای کارگروه تکافل که در حوزه موضوع تسلط کافی داشتند، انجام شد.

تجزیه‌وتحلیل داده‌ها

پس از مکتوب‌نمودن مصاحبه‌ها، داده‌های جمع‌آوری‌شده از طریق کدگذاری واکاوی و طی سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی طبقه‌بندی شدند.

روایی و پایایی پژوهش

در این پژوهش برای معیار مقبولیت برای ارتقای دقت علمی، روایی و پایایی، موارد مورد تأیید عبارت‌اند از: حساسیت پژوهشگر، انسجام روش‌شناسی، متناسب‌نمودن نمونه، تکرارشدن یک یافته و استفاده از بازخورد مطلعین.

جدول ۱: مشخصات مصاحبه‌شوندگان

سابقه فعالیت	تحصیلات	سمت
۲۵ سال	کارشناسی	مشاور مدیرعامل، مدیر پروژه تکافل و جان دانا بیمه دانا
۲ سال	دکترای آمار	کارشناس پروژه تکافل بیمه دانا
۱۱ سال	دکترای اقتصاد مالی و توسعه دانشگاه تربیت مدرس	عضو هیئت علمی پژوهشکده بیمه، مدیر گروه مطالعات اسلامی بیمه، عضو کارگروه تکافل پژوهشکده، نماینده وزارت بازرگانی در کمیسیون تخصصی شورای عالی بیمه
٦ سال	دکترای بیمه	عضو هیئت علمی دانشکده مدیریت و حسابداری دانشگاه شهید بهشتی، عضو کارگروه تکافل پژوهشکده

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۲ سال	دکترای حقوق	عضو هیئت علمی دانشگاه، عضو کارگروه تکافل پژوهشکده، وکیل دادگستری
٤ سال	دکترای فقه و حقوق خصوصی	عضو کارگروه تکافل پژوهشکده
۲۹ سال	دکترای مدیریت	مشاور و رئیس کل بیمه مرکزی
١٤ سال	دکترا	قائم‌مقام بیمه مرکزی
١٥ سال	دکترای علوم اقتصادی	عضو کارگروه تکافل پژوهشکده
١٢ سال	دکترا	عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق ﷺ، عضو کارگروه تکافل پژوهشکده
٥ سال	دکترای آمار	مدیر گروه پژوهشی بیمه‌های اشخاص، عضو هیئت علمی پژوهشکده و عضو کارگروه تکافل
١٤ سال	دکترای اقتصاد	بیمه مرکزی، عضو کارگروه تکافل پژوهشکده
٦ سال	دکترا	هیئت عامل بیمه مرکزی، عضو هیئت علمی دانشگاه علم و صنعت ایران

یافته‌های تحقیق

اهم یافته‌های استخراج‌شده از مصاحبه‌ها در قالب پیوست در این قسمت گنجانده شده است.

جدول شماره ۲: کدهای باز، محوری و گزینشی استخراج‌شده از داده‌های کیفی (ویژگی و مزیت‌ها)

ردیف	مفاهیم	مقوله‌ها	مضامین
۱	اعتقاد شرعی بیمه‌گزار	اعتقادات شرعی تقسیم ریسک مشارکت تسهیم سود و زیان موجودی صندوق فتوا و نظارت انواع عقود	ویژگی مذهبی و اعتقادی
۲	عدم وجود غرر، ربا و میسر		
۳	تقسیم مخاطرات مبتنی بر وحی الهی، قرآن و سنت		
٤	تجلی پیداکردن روح تعاون، برابری، برادری، همکاری		
٥	نقش مشارکت‌کنندگی		
٦	سود و زیان برای همه		
۷	تسهیم سود و خسارت		
۸	تقسیم موجودی صندوق (مازاد)		
۹	ضمانت مشترک اعضای گروه در برابر همدیگر		
۱۰	حق مشارکت		
۱۱	پرداخت خسارت از جیب مشارکت‌کنندگان		
۱۲	نظارت و فتاوای شرعی عالمان و کمیته‌های فقهی		

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۱۳	اصول و نظارت سرمایه‌گذاری مطابق با شرع		
۱٤	مبتنی بر عقود سازگار با شریعت		
۱۵	هبه و تبرعی‌بودن آن		
۱٦	اشتراک سود و زیان در برابر حوادث احتمالی		
۱۷	وجود صندوق‌ها در داخل خود شرکت‌های بیمه به صورت مجزا	صندوق تقسیم مازاد وام قرض‌الحسنه ریسک مازاد برای همه بحران‌های کم سرمایه‌گذاری شفافیت تعهدات	ویژگی مبتنی بر صندوق تکافل
۱۸	صندوق هبه و تبرع		
۱۹	تشکیل صندوق توسط شرکت‌های فعلی		
۲۰	تقسیم مازاد صندوق		
۲۱	برگشت مازاد به صندوق		
۲۲	نحوه دقیق محاسبه و پرداخت		
۲۳	عدم خریدوفروش در صندوق		
۲٤	امکان دریافت وام قرض‌الحسنه		
۲۵	تحویل باقی‌مانده به مشارکت‌کنندگان		
۲٦	مدیریت بر اساس اپراتور		
۲۷	سود مربوط به سهامداران		
۲۸	ماهیت ریسک و مدت پوشش		
۲۹	دارابودن ریسک مشترک		
۳۰	پرداخت مازاد به همه افراد چه خسارت دریافت کردند و چه نکردند		
۳۱	احتمال وقوع کم بحران‌های مالی		
۳۲	سرمایه‌گذاری وجوه		
۳۳	دارابودن ید امانی و نمایندگی از طرف مشارکت‌کنندگان		
۳٤	شفافیت و افشا		
۳۵	تأمین تعهدات آتی		
۳٦	امکان انجام کار خیر	امور عام‌المنفعه و خیریه	ویژگی خیرخواهانه
۳۷	کمک به افراد کم‌درآمد		
۳۸	ایجاد مصارف برای امور خیریه و وقف		
۳۹	برطرف‌شدن نیاز بازار بین‌المللی و کشورهای همسایه	بازار بین‌المللی	ویژگی اقتصادی

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

٤٠	سودآوری بیشتر	سود و پرتفوی بیشتر پوشش ریسک ارزش‌افزوده تصاحب بازار جریان مولد بخش ضمانت‌پذیر بودن رفاه اجتماعی تقارن اطلاعات	
٤١	عدم هدررفت سرمایه		
٤٢	خرده‌فروشی برای ایجاد صندوق پایه		
٤٣	پوشش ریسک‌های متنوع		
٤٤	سوددهی بالا		
٤٥	الزام‌ها و منافع		
٤٦	افزایش پرتفوی		
٤٧	ارزش افزوده بیشتر		
٤٨	کاهش هزینه سربار		
٤٩	تسخیر بازار بیمه‌ای		
٥٠	ارزش بازخرید		
٥١	پوشش هزینه‌های توافق‌شده		
٥٢	امکان گسترش سرمایه‌گذاری		
٥٣	جریان‌بخش حرکت مولد اقتصادی		
٥٤	جذب بازار اهل سنت		
٥٥	مناسب برای کسانی که بیمه رایج را می‌خرند و هم نمی‌خرند		
٥٦	بزرگ‌ترشدن سهم درآمد صنعت بیمه از کل ارزش‌افزوده		
٥٧	ایجاد و جذب پرتفوی مبتنی بر اشتراک‌گذاری ریسک		
٥٨	وجود ضمانت در اجرای درست		
٥٩	مبتنی بر اصول اکچوئری، ریسک و سرمایه‌گذاری		
٦٠	حمایت و تأمین رفاه اجتماعی تکافل‌شونده و خانواده‌اش		
٦١	کاهش بحران مالی به دلیل تبعیت از بخش حقیقی اقتصاد		
٦٢	کمتربودن هزینه عاملیت و پدیده مضر ناشی از عدم تقارن اطلاعات		
٦٣	نوآوری	بکر بودن و پاسخگوی نیاز روز	نو و ابتکاری‌بودن
٦٤	جوابگو بودن نسبت به نیاز روز		

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

٦٥	محصول جدید و نو	پیشرو بودن در جذب بازار	
٦٦	پیشرو بودن		
٦٧	داشتن الگوهای متنوع نظیر مضاربه، وکالت و مختلط	انواع الگوها تعاون و همکاری	الگوی تکافل
٦٨	مشارکت بر اساس اصول تعاون		
٦٩	عدم معایب بیمه متعارف	معایب	عدم معایب بیمه‌های متعارف
٧٠	ازبین‌رفتن معایب بیمه متعارف		
٧١	کاهش ریسک	ریسک کمتر	کاهش انواع هزینه‌ها
٧٢	وجود اثرات تخریبی کمتر		
٧٣	نزدیک‌بودن به عدالت اقتصادی	عدالت اقتصادی و اجتماعی	عدالت‌محور بودن
٧٤	نزدیک‌بودن به عدالت اجتماعی		

مأخذ: یافته‌های تحقیق.

جدول شماره ۳: کدهای باز، محوری و گزینشی استخراج‌شده از داده‌های کیفی (عوامل مؤثر)

ردیف	مفاهیم	مقوله‌ها	مضامین
١	نزدیک‌بودن اخلاق اسلامی به فقه اسلامی	مبتنی بر اخلاق اسلامی عدم شبهات مطابقت با اصول شرعی اعتقادات افراد	عوامل اعتقادی ـ اسلامی
٢	نداشتن غرر، ربا و قمار		
٣	مطابقت با اصول فقه اسلامی		
٤	بستر قراردادهای شرعی		
٥	اعتقادات شرعی بیمه‌گزار		
٦	سرمایه‌گذاری جذاب برای شیعه و اهل تسنن	سرمایه‌گذاری ایمن و جذاب توزیع منافع بر اساس سود و زیان منابع متنوع برای سرمایه گذاری بسترسازی همکاری متقابل شرکت ها	عوامل اقتصادی
٧	چگونگی توزیع منافع		
٨	شریک‌بودن در سود و زیان		
٩	جذابیت سوددهی		
١٠	هزینه پایین‌تر		
١١	اولویت کمتر به سود		
١٢	نرخ رشد بالا		
١٣	درآمدهای بالا		
١٤	قیمت		

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۱۵	منابع سرمایه‌گذاری جدید		
۱۶	بسترسازی اجتماعی و اقتصادی		
۱۷	همکاری متقابل شرکت‌ها		
۱۸	انگیزه‌های شرکت بیمه		
۱۹	کمترین بوروکراسی مالی و اداری	بوروکراسی کم سیاست‌های تعبیه‌شده اصلاح آیین‌نامه‌ها	عوامل سیاسی، اداری و قوانین
۲۰	سیاست‌های ناظربودن بیمه مرکزی و دست‌اندرکاران وابسته		
۲۱	اصلاح آیین‌نامه‌ها و بومی‌سازی آنها		
۲۲	نرخ‌های فنی منصفانه و متعادل	نرخ فنی مدیریت ریسک نظارت ضریب نفوذ بالا بازاریابی	عوامل فنی
۲۳	مدیریت ریسک دقیق		
۲۴	نظارت بالا		
۲۵	ضریب نفوذ بالای بیمه		
۲۶	شیوه بازدهی با توجه به وضعیت سرمایه-گذاری و سود عملیاتی بیمه‌گران		
۲۷	بازاریابی		
۲۸	اساس‌نامه دقیق و اصول شرکت تکافل	اساس‌نامه مشارکت تسهیم بین اعضا استقبال کشورها گستردگی خدمت اجرای دقیق وام امکان سرمایه‌گذاری انواع مدل‌ها ارکان و تشکیلات دقیق تکافل حسابداری مشخص‌بودن عملیات و روند اجرایی بحث ضمانت‌ها	ویژگی‌های منحصربه‌فرد تکافل
۲۹	نقش مشارکت‌کنندگی		
۳۰	کم‌ریسک بودن آن		
۳۱	سهم‌بری همه اعضا		
۳۲	استقبال کشورهای همسایه		
۳۳	گستردگی دامنه خدمت‌رسانی		
۳۴	اجرای درست و اصولی		
۳۵	امکان وام قرض‌الحسنه برای جبران کسری صندوق		
۳۶	سرمایه‌گذاری وجوه حاصل از آن در بازارهای مالی		
۳۷	تقسیم سرمایه بین مشارکت‌کنندگان		
۳۸	نحوه ارتباط و سازمان‌دهی مبتنی بر مدل-های تکافل		
۳۹	نقش متکافلین، صندوق تکافل و شرکت تکافل		

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

٤٠	وجود ارکان تکافل دقیق	کاهش انتخاب‌های نامساعد و کژگزینی کاهش تقلب	
٤١	حسابداری صندوق		
٤٢	افشای عملیات		
٤٣	آگاهی از بحث تکافل و روند اجرایی آن		
٤٤	وجود ضمانت		
٤٥	کاهش انتخاب نامساعد		
٤٦	کاهش کژگزینی		
٤٧	کاهش تقلب بیمه‌ای		
٤٨	شفافیت بیشتر	امانتداری و صداقت حسن نیت و عملکرد درست	عوامل اخلاقی
٤٩	امانتداری		
٥٠	صداقت		
٥١	رفتار و عملکرد درست		
٥٢	غایت اعلای حسن نیت		
٥٣	چگونگی معرفی محصول	کیفیت خدمت تنوع خدمات	نوع کیفیت محصول
٥٤	کیفیت خدمت‌رسانی		
٥٥	کیفیت و تنوع خدمات		
٥٦	توجیه‌شدن	اطلاعات گسترده‌تر نحوه اطلاع‌رسانی	آگاهی و تبلیغات
٥٧	دراختیارگذاشتن اطلاعات بیشتر		
٥٨	نوع اطلاع‌رسانی		
٥٩	تبلیغات مؤثر		

مأخذ: یافته‌های تحقیق.

جدول شماره ٤: کدهای باز، محوری و گزینشی استخراج‌شده از داده‌های کیفی (موانع پیش رو)

ردیف	مفاهیم	مقوله‌ها	مضامین
١	آیین‌نامه‌های بالادستی	آیین‌نامه‌ها و قوانین	قوانین و مقررات
٢	عدم تدوین قوانین و مقررات		
٣	تحلیل هزینه و فایده	هزینه‌ها و عدم امکانات	هزینه
٤	هزینه بالاتر تکافل		
٥	نبود امکانات مادی و دارایی‌های لازم		

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

٦	نوع نگاه فرهنگ جامعه نسبت به پذیرش	فرهنگ جامعه	عدم فرهنگ‌پذیری
٧	عدم فرهنگ‌پذیری افراد		
٨	دانش بیمه‌ای کم	دانش کم تجربه کم و عدم تفاوت	کمبود تجربه و اطلاعات
٩	سواد اطلاعاتی کم		
١٠	تجربه کم در حوزه تکافل		
١١	عدم تفاوت قائل شدن مردم بین تکافل با بیمه متعارف		
١٢	عدم زیرساخت‌های اجرایی	عدم زیرساخت عدم نظام هوشمندی کمرنگ نشان‌دادن توسط رسانه‌ها عدم پایگاه برخط و صحیح داده‌ها	عدم زیرساخت‌های اجرایی، نظارتی و فناوری اطلاعات
١٣	عدم نظام هوشمند نظارتی		
١٤	نقش رسانه‌ها در کمرنگ جلوه‌دادن		
١٥	عدم پایگاه برخط و صحیح داده‌های مربوط به ریسک		
١٦	عدم اعتماد کافی	نبود اعتماد خارج‌کردن پول	عدم اعتماد
١٧	نگاه خارج‌کردن پول از دست مردم		
١٨	عدم پذیرش طرح	عدم پذیرش عدم درک درست ریسک عدم تعریف درست عدم مشاوره عدم ارزیابی عدم آشنایی	عدم آشنایی و درک درست
١٩	عدم درست ارزیابی ریسک		
٢٠	عدم درست تعریف پوشش‌ها		
٢١	عدم مشاوره کافی		
٢٢	عدم ارزیابی خسارت		
٢٣	عدم آشنایی بیمه‌گزاران با طرح		
٢٤	عدم برآورده‌شدن انتظارات مشتری	عدم برآورده‌شدن انتظارات عدم علاقه و تمایل عدم اقبال عمومی	عدم اقبال عمومی
٢٥	عدم علاقه و تمایل برای خرید		
٢٦	عدم اقبال بیمه‌گزاران		

مأخذ: یافته‌های تحقیق.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

بیمه به عنوان یکی از مهم‌ترین و اثربخش‌ترین بخش‌های اقتصاد کشور شمرده می‌شود. امروزه بیمه‌های تکافل، توسعه و رشد قابل توجهی نسبت به بیمه‌های مرسوم در اکثر

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

کشورهای اسلامی داشته است. از مهم‌ترین ویژگی‌های این بیمه عبارت است از سرمایهٔ مشترک، مسئولیت مشترک و سود مشترک که میزان رقابت‌پذیری بیمهٔ تکافل را در مقابل بیمه‌های مرسوم افزایش می‌دهد. نظام بیمه تکافلی به منظور ایجاد تنوع در نهادهای مالی و جلب نظر مسلمانان توانسته به عنوان یکی از الگوهای پرکاربرد در پوشش ریسک و بیمه مورد توجه فعالان بازارهای مالی به خصوص بازار بیمه‌ای در کشورهای مختلف جهان قرار بگیرد. نکته برجسته و درخور اهمیت تکافل، تطابق آن با هر دو دیدگاه فقهی امامیه (شیعه) و عامه (سنی) است.

هدف این تحقیق، شناسایی ویژگی‌ها و مزیت‌ها، عوامل مؤثر و موانع پیش رو برای پذیرش تکافل در صنعت بیمه است.

در این مقاله از روش مصاحبه با خبرگان بیمه‌ای، مطلعین در حوزه تکافل و اساتید دانشگاه‌ها و به روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی برای دستیابی به اطلاعات و استخراج داده‌ها استفاده شده است. بدین منظور در مجموع ۱۳ مصاحبه انجام شد که ۱۱ نفر از آن مرد و ۲ نفر زن بودند. برای هر مصاحبه ۳۰ دقیقه زمان در نظر گرفته شد.

پس از مکتوب‌نمودن مصاحبه‌ها، داده‌های جمع‌آوری‌شده از طریق کدگذاری مورد واکاوی قرار گرفتند و طی سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی طبقه‌بندی شدند. نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش حاضر به شرح زیر می‌باشد:

بخش اول یافته‌ها مربوط به استخراج مفاهیم اولیه از مصاحبه می‌باشد که در حوزه ویژگی‌ها و مزیت تکافل، ۷۵ کد معنایی، در بحث مربوط به عوامل مؤثر بر پذیرش تکافل، ۵۹ کد معنایی و حوزه مربوط به موانع پیش رو برای اجرایی‌شدن، ۲۶ کد معنایی استخراج شده است.

بخش دوم یافته‌ها مربوط به مضامین نهایی به‌دست‌آمده از بررسی مفاهیم و طبقه‌بندی کردن آنهاست که در نهایت در سه دسته متناسب با سؤالات تحقیق گنجانده شده‌اند که در زیر به این موارد اشاره می‌شود: دسته اول مضامین مربوط به ویژگی‌ها و مزیت‌ها (سؤال اول تحقیق). دسته دوم مربوط به عوامل مؤثر بر پذیرش تکافل (سؤال دوم تحقیق) و دسته سوم مربوط به موانع پیش رو برای اجرایی‌شدن (سؤال سوم تحقیق).

مضامین نهایی استخراج‌شده مربوط به ویژگی‌ها و مزیت‌های تکافل نسبت به بیمه‌های متعارف در ۹ مضمون اصلی قابل دسته‌بندی است: مضامینی نظیر ویژگی مذهبی و اعتقادی،

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

ویژگی اقتصادی، ویژگی مبتنی بر صندوق، ویژگی خیرخواهانه، نو و ابتکاری‌بودن، مبتنی بر الگوی تکافل، عدم معایب بیمه‌های متعارف، کاهش انواع هزینه‌ها، عدالت‌محور بودن.

بر اساس مضامین نهایی استخراج‌شده در حوزه مربوط به عوامل مؤثر در پذیرش تکافل در نهایت ۹ مضمون اصلی استخراج شد: عوامل اعتقادی و اسلامی، عوامل اقتصادی، عوامل سیاسی ـ اداری، عوامل فنی، عوامل اخلاقی، قوانین و مقررات، ویژگی‌های منحصربه‌فرد تکافل، آگاهی و تبلیغات، نوع کیفیت محصول.

در حوزه مربوط به موانع پیش رو برای پذیرش آن در مجموع ۸ مضمون اصلی استخراج شد: قوانین و مقررات، هزینه، عدم فرهنگ‌پذیری، کمبود تجربه و اطلاعات، عدم زیرساخت‌های اجرایی، نظارتی و فناوری اطلاعات، عدم اعتماد، عدم آشنایی و درک درست، عدم اقبال عمومی.

برخی از مفاهیم استخراج‌شده در این تحقیق نظیر تعاون، فرهنگ، قوانین و مقررات، مازاد، شفافیت، آگاهی، مذهب و هزینه با تحقیقات افرادی نظیر (محمدی مهر، ۱۳۸۵/ عباسچیان، ۱۳۹۸/ حاج علی‌اکبری و همکاران، ۱۳۹۹/ حمزه و قنبرزاده، ۱٤۰۲/ جعفر، ۲۰۰٦/ کمیل و مت نور، ۲۰۱٤/ شبیق و حسن، ۲۰۱٦) همسو می‌باشد.

جنبه نوآورانه این تحقیق، در سه قسمت قابل تشریح است: اول در حوزه مربوط به ویژگی‌ها و مزیت‌ها، تعداد مقوله‌های به‌دست‌آمده و نوع دسته‌بندی جدیدی که مطرح شد در نوع خودش منحصربه‌فرد است؛ دوم عوامل مؤثر بر پذیرش دسته‌بندی نویی را در قالبی متفاوت و جدید مطرح کرده است و سوم مخصوصاً حوزه مربوط به موانع پیش رو که تا به امروز کار تحقیقی در این بخش صورت نگرفته است و در نوع خودش درخور توجه است که برای اولین بار با رویکرد کیفی و مصاحبه با متخصصان امر انجام شده است که می‌تواند گام بلندی در راستای تحقق بیشتر این پدیده باشد. از سویی در حوزه تکافل و بهره‌مندی از ابزارهای مالی تعبیه‌شده می‌توان قدمی مثبت در جهت برنامه‌ریزی، اجرا و اثربخشی تکافل در شرکت‌های بیمه برداشت.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

منابع و مآخذ

۱. ابن‌فارس، ابوالحسین‌بن‌فارس بن زکریا (۱٤۰٤ق). *معجم مقائیس اللغة*. تصحیح عبدالسلام محمد هارون. چ۱، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.

۲. الهی، محمد (۱۳۹۹). تحلیل حقوقی و فقهی عقود وقف و وکالت از نظام تکافل در مالزی و ایران. *فصلنامه پژوهش‌های حقوقی میان‌رشته‌ای*، ۱(۳)، ۱٦-۳۱.

۳. آرام، محمدرضا، سیدامامی، کاووس (۱۳۹۵). سیاست‌های فقرزدایی با محوریت تکافل اجتماعی. *دوفصلنامه علمی پژوهشی دانش سیاسی*، ۱۲(۲)، ۱٦۳-۲۱۱.

٤. آرام، محمدرضا، قانع، احمدعلی (۱٤۰۰). شاخصه‌های اخلاق اجتماعی در رسانه با تمرکز بر نظریه تکافل اجتماعی. *دوفصلنامه پژوهش‌نامه میان‌رشته‌ای فقهی*، ۱ (۱۹)، ۸۷-۱۰۸.

۵. آقامهدوی، اصغر، اسمعیلی گیوی، حمیدرضا و کاوند، مجتبی (۱۳۸۸). بررسی الگوهای بیمه اسلامی(تکافل) مبتنی بر مضاربه از نظر سازوکارهای عملیاتی و فقهی (فقه امامیه). *دوفصلنامه علمی پژوهشی جستارهای اقتصادی*، ٦ (۱۲)، ۱۲۱-۱٤۸.

٦. امجدی، کاظم، رجایی، یدالله، دالمن‌پور، محمد و رحیم‌زاده، اشکان (۱٤۰۰). مقایسه تطبیقی بهره‌وری صنعت بیمه تکافل در مقابل بیمه متعارف بر اساس روش تحلیل سلسله‌مراتبی فازی. *مدیریت بهره‌وری*، ۱۵(٤)، ۲٦۱-۲۷۹.

۷. پریزاد، رضا، شکوری، زهرا (۱٤۰۰). آسیب‌شناسی سیاست‌گذاری نظام بیمه تکافل در صنعت بیمه ایران و تأثیر آن بر توسعه اقتصادی جمهوری اسلامی ایران. *مجله بین‌المللی پژوهش ملل*، ۷(۷۳)، ٤۵-۷۹.

۸. پوراسماعیلی، علیرضا، برزوئی، عباس (۱۳۹۸). نقد و بررسی تکافل بر مبنای قرارداد ودیعه. *پژوهشنامه بیمه*، ۱(۱۳۳)، ۱۰۵-۱۳۲.

۹. پیغامی، عادل (۱۳۸۸). *مباحثی در مرزهای دانش اقتصاد اسلامی*. چ۱، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.

۱۰. توحیدی‌نیا، ابوالقاسم (۱۳۸٦). تکافل و اهمیت توجه بیشتر به آن در ایران، *فصلنامه صنعت بیمه*، ٤(۹۱)، ۸۸-۱۱۹.

۱۱. جلیلی، عباس، عبدالملکی، حجت‌الله و معظمی، حسن (۱۳۹٦). بررسی موانع حقوقی بازتوزیع مازاد بیمه تکافل. *پژوهشنامه بیمه*، ۳۲(٦)، ۱۰۷-۱۲٦.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۱۲. چهره‌گشا، ابوالقاسم، بیات، روح‌الله (۱۳۹۳). بررسی مقایسه‌ای بیمه‌های تکافلی از نوع مضاربه‌ای و تعاونی بر اساس مباحث حقوقی و کارایی در ایران. *کنفرانس بین‌المللی علوم رفتاری و مطالعات اجتماعی*، ۱۸ مهرماه.

۱۳. حاجی علی‌اکبری، فیروزه، زبان‌دان، الهام و جعفرلی، فریماه (۱۳۹۹). بررسی عوامل مؤثر در پیاده‌سازی بیمه اسلامی (تکافل) در سطح بیمه میهن. *پژوهشنامه بیمه*، ۳۵(٤)، ۱٦۳-۱۹۷.

۱٤. حسینی، سیدرضا، کاظمی نجف‌آبادی، مصطفی (۱۳۹۸). تحلیل عرضه و تقاضای خدمات تکافلی در اقتصاد اسلامی. *جستارهای اقتصادی*، ۱٦(۳۱)، ۱٦٤-۱۹٤.

۱۵. حمزه، اسما، قنبرزاده، میترا (۱٤۰۲). بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای بیمه تکافل در ایران و اولویت‌بندی آن. بیست‌ونهمین همایش ملی و دهمین همایش بین‌المللی بیمه و توسعه با موضوع توسعه دانش‌بنیان صنعت بیمه، ۱۳آذرماه.

۱٦. خنیفر، حسین، حسینی‌فرد، سیدمجتبی (۱۳۹۲). *مدیریت تعاونی‌ها*. تهران، انتشارات توسعه سبز.

۱۷. رشیدی‌نژاد، حسین (۱۳۸۹). *بررسی و مطالعه ارائه بیمه‌های خرد با ساختار تکافل در ایران؛ مطالعه موردی روستاهای کرمان*. رساله دکتری، تهران، دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی.

۱۸. ساعی، سیدمحمدهادی، الهی، محمد و نظری، مریم (۱۳۹۵). تحلیل حقوقی انواع عقود تکافل در مالزی و ایران. *سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی*، ۱۰دی‌ماه.

۱۹. سبحانی، حسن، پورصادق، ناصر، عباسی، محمد و باباخانلو، پیمان (۱۳۹۹). اقتصاد بخش تعاونی (دکترین، اهداف و سیاست‌ها). *فصلنامه علمی مطالعات مدیریت راهبرد دفاع ملی*، ٤(۱٤)، ۱۰۱-۱۳٤.

۲۰. سراج‌زاده، سیدمحمدجواد (۱۳۸۸). تحلیل نظری مقایسه‌ای بیمه متعارف و تکافل. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.

۲۱. سیدنورانی، سیدمحمدرضا، تاری، فتح‌الله، مهدوی، غدیر و رشیدی‌نژاد، حسین (۱۳۹۰). تکافل؛ سازوکاری مناسب برای ارائه بیمه‌های خرد در مناطق روستایی ایران (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان کرمان). *دوفصلنامه جستارهای اقتصادی*، ۸(۱٦)، ۷۷-۱۱۵.

۲۲. صدر، سیدمحمدباقر (۱٤۱۷ق). *اقتصادنا*. قم، مرکز الابحاث والدراسات التخصصیه للشهید الصدر.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۲۳. نزیه، حماد (۱٤۲۹ق). *معجم المصطلحات المالیة و الاقتصادیة فی لغة الفقهاء*. الطبعة الاولی، دمشق، دار القلم.

۲٤. عباسچیان، ابوالفضل، حمیدی، غفور، رسولی، حمید و خلجی، سمیرا (۱۳۹۸). مروری بر مبانی بیمه تکافل. *مجله اقتصادی*، ۳(٤)، ۱۲۵-۱۵۳.

۲۵. عسگری، محمدمهدی، اسماعیلی گیوی، حمیدرضا (۱۳۸۷). تحلیل نظری ساختارهای بیمه عمر در نظام متعارف و تکافل. *فصلنامه اقتصاد اسلامی*، ۳ (۵)، ۹۰-۱۱۰.

۲٦. عسگری، محمدمهدی (۱۳۹۸). *تکافل از نظریه تا عمل*. چ۱، تهران، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.

۲۷. عسگری، محمدمهدی، عظیم‌زاده آرانی، محمد (۱۳۹۳). تحلیل مقایسه‌ای بیمه اتکایی و تکافل اتکایی و ارائه پیشنهادات جهت اجرایی‌کردن تکافل اتکایی در جمهوری اسلامی ایران، *تحقیقات مالی ـ اسلامی*، ۳(۲)، ۹۹-۱۳۰.

۲۸. عسگری، محمدمهدی، محمدی، مهدی (۱۳۹۲). تحلیل مقایسه‌ای الگوهای تکافل و آسیب‌شناسی آنها از منظر ذی‌نفعان. *تحقیقات مالی ـ اسلامی*، ۱(۵)، ۱۵۳-۱۸٤.

۲۹. عیسایی تفرشی، محمد، کاظمی، عباس و الهی، محمد (۱۳۹٦). الگو و ماهیت تکافل در فقه امامیه و عامه. *نشریه علمی پژوهشی فقه و حقوق اسلامی*، (۱۵)۷۲، ۳-۵۱.

۳۰. کاسلمان، پاول هربرت (۱۳٤۸). *نهضت تعاونی و پاره‌ای از مسائل آن*. ترجمه سازمان مرکزی تعاونی کشور. تهران، انتشارات سازمان مرکزی تعاونی کشور.

۳۱. کاظمی نجف‌آبادی، مصطفی، حسینی، سیدرضا (۱٤۰۳). بررسی و تحلیل جایگاه تکافل اجتماعی در چارچوب مبانی اسلام. *فصلنامه علمی اقتصاد و بانکداری اسلامی*، ۲(٤٦)، ۳۷-٦۱.

۳۲. کرسول، جان دبلیو (۱٤۰۰). *طرح پژوهش؛ رویکردهای کیفی، کمی و ترکیبی*. ترجمه علیرضا کیامنش. چ۱، تهران، انتشارات جهاد دانشگاهی.

۳۳. کیخافرزانه، محمدامین، اسماعیلی، محسن و عسکری، محمدمهدی (۱۳۹٤). تکافل خانواده در قالب الگوی وکالت در فقه امامیه، عامه و حقوق ایران. *فقه و مبانی حقوق اسلامی*، ٤۸(۱)، ۱۲۳-۱۵۲.

۳٤. محمدی مهر، محمدحسن (۱۳۸۵). *بررسی تطبیقی نظام بیمه و تأمین اجتماعی با نظام تکافلی اسلام*. پایان‌نامه ارشد، تهران، دانشکده علوم انسانی دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.

۳۵. محمدی، مهدی، سعدی، حسینعلی و عسکری، محمدمهدی (۱۳۹٤). مطالعه و تحلیل تطبیقی الگوی تکافل بر اساس فقه امامیه. *دوفصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات مالی اسلامی*، ۵(۱)، ٦۵-۹۰.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۳۶. ناطق گلستان، احمد، غیورباغبانی، سیدمرتضی (۱۳۸٦). بررسی تحلیل مبانی نظام بیمه تکافل در اسلام، ویژگی، اهداف و الگوها. *دین و اقتصاد*، ۲(۸)، ۱۵-٤۳.

37. Abu Hassana, L. F, Wan Jusohb, W, Zarinah, H (2014). Determinant of Customer Loyalty in Malaysian Takaful Industry. *Social and Behavioral Sciences* 130, 362 – 370.
38. Akhter,W (2008). *Potential of Takaful in Pakistan, Operatinal and Transformational Praadigm.* PHD Thesis of Philosophy in Management Sciences, National University of Modern Languages, Islamabad.
39. Akhter, W., & Khan, S. U (2017). Determinants of Takāful and conventional insurance: A regional analysis. *Cogent Economics & Finance*, 5(1), 129-150.
40. Akoob, m (2009). *reinsurance and retakaful*. wiley press.
41. Alshammari, A. A., Alhabshi, S. M. B. S. J., & Saiti, B (2019). The impact of competition on cost efficiency of insurance and takaful sectors: Evidence from GCC markets based on the Stochastic Frontier Analysis. *Research in International Business and Finance*, 47, 410-427.
42. Archer, B, Baria, M, Foad, A. (2009). Takaful, Islamic insurance, concepts and legal issues. *Cogent Economics &Finance* ,6(2),100-120.
43. Billah, masum,A (2003). *Islamic Insurance; takaful*. Kuala lampur, Malaysia, Fundamentals of Takaful, IBFIM.
44. Dusuki, A.W (2011). *Islamic Financial System: Principles & Operations*. Kuala Lumpur, ISRA.
45. Ho, P. & D. Staib (2008). Insurance in the Emerging Markets: Overview and Prospects for Islamic Insurance. *Sigma Series, Swiss Reinsurance CompanyLtd*, no.5, pp.21-35.
46. Iqbal,M (2005). *General Takaful Practice Tecnical Approach to Eliminate Gharar, Maisir and Rib*. Jakarta, GEMA.
47. Jaffer, S (2007). *Islamic insurance: trends, opportunities and the future of Takaful*. London, Euromony Institutional Investor.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

48. Kamil, M., & Mat Nor, N (2014). Factors influencing the choice of takaful over conventional insurance: The case of Malaysia. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 107, 68-91.
49. Karbhari, M, Ahmad, F, Fahad, G (2018). Takaful in Insurance. *Journal of Economic Behavior*, 23, 70-95.
50. Khan, H (2015). Optimal incentives for takaful (Islamic insurance) operators. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 109, 135-144.
51. Khorshid, A (2004). *Islamic Insurance a Modern Approach to Islamic bank*. London, Routledge Curzon.
52. Lewis, M.K (2003). Challenges to the takaful industry. *New Horizon*, No.132, p.10-14
53. Obaidullah, M (2005). *Islamic Financial Services*. Jeddah, King Abdulaziz University.
54. Pasha, A.T. and Hussain, M.M (2013). Takaful business models: a review, a comparison. *Business Management Dynamics*, 3(4), p.24.
55. Shabiq, A., & Hassan, Z (2016). Factors Affecting Adoption of Takaful (Islamic Insurance) in the Maldives. *International Journal of Accounting, Business and Management*, 4(1), 1-15
56. YassinNaser, Ramly Jamil (2011). *Takaful: A Study Guide*. Kuala Lumpur, IBFIM.
57. Yusof, M.F, Ismail, W.Z.W, & Abdllah, A.K.M.N (2011). *fundamentals Of Takaful*. Kuala Lumpur, IBFIM.
58. Zalkifli A.m, AbdRahman,A, Yassin, N, Ramly, J (2012). *Basic Takaful Practices Entry Level For Practitioners*. Kuala Lumpur, IBFIM.

Archive of SID.ir